

BONTANI IS KELL

Ki hinné, hogy nemcsak építeni nehéz, hanem bontani is?

Állok az Illés utcánál és figyelem az építőipari munkásokat. Bulldózerekkel és robbantással meg kézi csáknnyal bontják a régi Józsefvárost. A környékbeliek szerint a munka lassan halad. A munkások kintlónak. A régi falak bármilyen omladékonynak látszóttak házkorukban — nehezen engednek. A környékbeliek szerint nem is bontás ez, csak amolyan piszmogás. Hiába, a lakosság mindig elégedetlen. De hát ki ne szeretné, hogy minden gyorsabban menjen? És okosabban?

— *Mi sem hittük volna, hogy nemcsak építeni, bontani is ilyen nehéz* — mondja dr. Suhajda József, a VIII. kerületi tanács elnöke.

Vitrázs az ablakokon

Jó órája járjuk együtt az úgynevezett középső Józsefvárost, a Nagykörút, Üllői út, Szigony utca, Tömő utca, Baross utca által határolt területet. Az elnök nagyon ismeri ezt a városrészt. Beinvítál egy-egy kapu alá, hogy megmutassa: hogyan élnek itt a józsefvárosiak. Megmutatja azt a házat, amelynek valamikor Kövesi bácsi volt a tulajdonosa. A legszegényebb háziúr volt messzi földön. Csak csontot vásárolt magának a hentesnél, abból főzött levest. S még a fáktól is sajnálta a táplálékot, mert azt is az ő földjéből szívták volna magukba. Így hát aztán az udvarra — inkább udvarocskára — nem is ültetett zöldet, csak a szomszédos ház tűzfalára festetett néhány fát. Ezt tartotta a legolcsóbbnak. Másutt viszont néhány négyzetméteren afféle kis dzsungelk tenyésznek: fák, virágok, s körülöttük nyílnak a rendszerint barnára festett lakásajtók, üvegszemüket vitrázs takarja a kíváncsi pillantások elől. Érdekes, hiszen erre felé nem titkolóznak az emberek. Korá tavasztól késő őszig az udvarokakon, sőt a házak előtt, az utcán folyik az életük. De hát mit is titkolnának? Szívesen elmondják, ki, mióta lakik itt, mit tapasztalt az alatt a harminc-negyven esztendő alatt. Új lakók is akadnának azért. Ez azonban ritka: erre alig üresedik lakás, innen nemigen költöznek el. A legtöbben elégedetlen élnek, érdekes módon sokkal rosszabb körülmények között, mint az új lakótelepek lakói, akik közül sokan mindig csak hibákat keresnek. Úgy tetszik hát, mintha a boldogság parányi nyugodt szigetén járnának a rohanó, ideges fővárosban. A „boldog békeidők” maradványát akarják megszűntetni?

— *Boldog békeidők?* — mondják a kerületi tanácsnál. — *Annyi igaz, hogy a lakások legnagyobb része akkor épült. A kerület összes házainak 72 százaléka múlt századbéli, s bizony alaposan eljárt felettük az idő. A fővárosban sehol nincs annyi életveszélyesség vált lakás, mint a VIII. kerületben. Ahogy tudjuk, kiköltöztetjük belőlük a lakókat. S mindinkább gondolni kell rá, hogy a házak nem élnek a végtelenségig.*

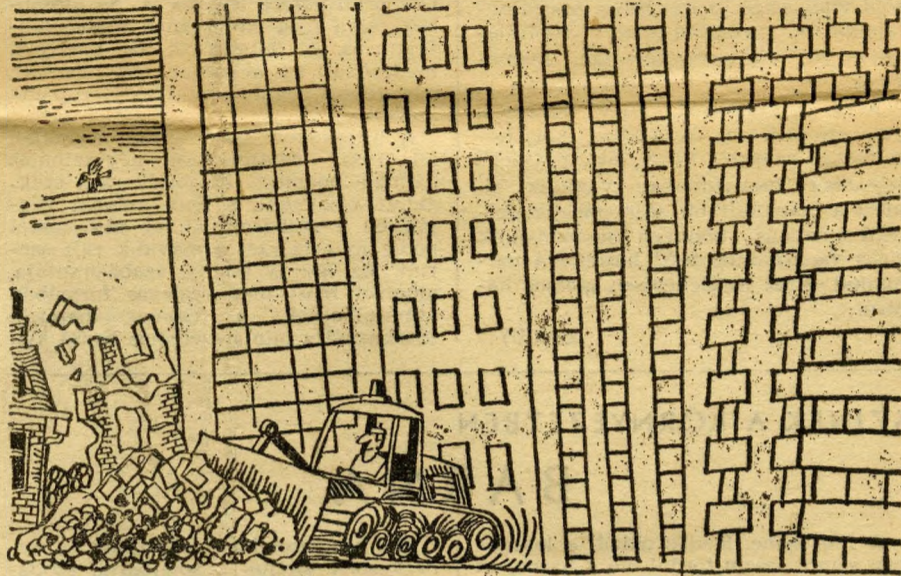
Tömő utca 36.

Igaz, hazánkban sok több száz éves épület van, amely — hála a kegyeletes utókor műszaki intézkedéseinek is — dacol az idővel. Vannak még régebbi épületek, amelyeket érdemes megőrizni, akármennyibe kerülnek. Ezek a józsefvárosi házak azonban nem tartoznak közéjük. Régen építették őket, a „boldog békeidőkben”, de úgy is mondhatnánk, hogy a magyar kapitalizmus hajnalán. Kövesi bácsik és jóval gazdagabb háziurak építkeztek, hogy befektessék a pénzüket. Még szemrehányást sem lehet tenni nekik, hogy nem a XX. század második felének fejével gondolkodtak, hanem csak a lakbérre gondoltak. S jöllehet sokan mondják, kár volt ilyen hosszú ideig elhanyagolni Budapestet a tatározást; ez sok épületre és sok területre igaz, de a Józsefváros jelentős részére nem. Itt inkább azon lehet töprengeni: miért nem kezdődött el már hamarabb a bontás, s miért nem halad gyorsabb ütemben? A mai ember nem világvárosa közepén keresi a romantikát, s nincs egyetlen érv sem, amely védené ezt a városrészt. S jöllehet, a Szigetvári utca egyik, már kiürített házának kapuján még mindig ott a tábla, hogy „ezt a házat a lakók szocialista megőrzésre átvették”, kár volna ezt a környéket bármiféle módon és célből megőrizni. Elégedjünk meg annyival, hogy az irodalomban úgyis ránk marad majd ennek a környéknek a hangulata.

S mégis: a szocializmusnak, ha nem is őrizni, legalább is megtűrni kell még egy ideig olyasmit is, amin változtatni

kell. S jöllehet, a Józsefváros rekonstrukciójának már 1963-ban elkészültek az első tervei, egészen 1972-ig, csaknem tíz esztendőig kellett várni, hogy a munka meg is kezdődhessék. Hiszen bármennyire is sürgető a Józsefváros rekonstrukciója, nem volt rá pénz. S egyelőre még mindig nem tudni, mikorra sikerül eltüntetni mindazt, amit el kellene tüntetni. Most már bizonyosnak látszik, hogy 1975-ig felépül a Práter utca—Illés utca—Baross utca—Szigony utca övezte részen az első 1880 új lakás, a nagyjából ugyanannyi lebontott és lebontandó lakás helyén. Az első három épület már ott is magasodik a Tömő utcában, annak a háznak a helyén is, amelyben Jókai Anna 4447 című regénye játszódik: „Nusi néni 1944-ben vette meg a Tömő utca 36. számú föld-

sek, s még magasabb házak építéséről is van szó (kiderült ugyanis, hogy itt olcsóbb magas házakat építeni, mint úgynevezett középmagasakat), s mégsem sikerült több lakót elhelyezni, mint amennyi a földszintes, meg egy-két emeletes házakban lakott. Sőt ha kedvük szerint hagyták volna meg a parkoknak, a parkolóhelyeknek stb. a helyet, kevesebb lakás épülhetne az adott helyen. S jöllehet valamikor régen arról volt szó, hogy afféle lakótelep lesz a régi Józsefváros helyén is, mégsem amellettt döntöttek, hanem egy Budapesten és Magyarországon mind ez ideig nem látható megoldást fogadtak el, s emiatt — sajnos — mellőzni kell a házgyári házakat is. Ez az oka annak is, hogy a rekonstrukció meglehetősen drága. Egy lakás átlagos ára itt körül-

(Mészáros András rajza.)

szintes házat. Az »ostrom« óta kilóg a szürke téglá a vakolat mögöl. Udvarán töredezett macskakövek. A repedésekben leülepedett mosogatólé. Középen kicsi kert: néhány igénytelen begónia, egy rózsató, és a bejárat két oldalán poros estikék.”

Sorozatos cserékkel

A regénybeli történettel ellentétben a valóságban sehol sem kellett karhatalom a lakók kiköltöztetéséhez, bár közülük sokan ragaszkodtak a régi otthonhoz. Természetesen a törvény, a rendeletek parancsolóan előírják, hogy senkinek nincs joga a megújodás útjában állni, ám nem mindegy, miként hajtják végre az előírásokat. A VIII. kerületi tanács szinte emberfeletti munkával érte el, hogy egyetlen botrány nélkül zajlott le a nagy kiköltöztetés. Mindenki megkapta, ami neki járt. S mindenki megfizette azt is, amivel jobb otthon kapott. Akadt nyugdíjas, aki boldogan ment új lakásba, vállalta azt a tízezer forintot részletre, amelyet kölönbségként fizetnie kell, s örült, hogy legalább öreg napjaira, élete végén modern lakáshoz jutott. Mások, egyébként jobb módúak, inkább ugyanolyan lakást akartak, sőt azt, hogy pénzüik maradjon. Az ő, egyébként a legtöbb esetben nem helyeselhető kívánságuk is teljesült: sorozatos cseréket szervezett és bonyolított le a tanács, mert hiszen az új lakásért általában fizetni kell, s régi lakás pedig csak akkor áll rendelkezésre, ha valamelyikből valakit új lakásba költöztetnek. És ez még csak a lakások úgynevezett szanalása. Csakhogy harminckét vállalatnak és ktsz-nek, harminc állami üzletnek és raktárocskának, nyolcvankét kisiparosnak, hét magánkereskedőnek is új telephelyet, műhelyt, üzletet kellett keresni. Ez még sokkal nehezebb s költségesebb dolog, mint a lakások kiürítése. S néha egyszerűen megoldhatatlan problémákat is okoz. Egy nagy autójavító műhely megszüntetését, illetve áthelyezését például most egyszerűen nem bírná el a népgazdaság. Így hát az építéseknek kellett változtatniuk a terveiken, a rekonstrukciót más irányba vezetni, mint eredetileg tervezték.

Nem olcsó

Az építésszeknek egyébként sem volt könnyű dolguk. Úgy tetszik, hogy saját szakmájuk szabályain kívül igyekeztek figyelembe venni a valóságos helyzetet is. Lehet vitázni, hogy helyesen döntöttek-e; egyszerűen nem láttak más megoldást; az új területet is sűrűbben építik be, mint ahogy azt a szakma akadémikus szabályai követelnék. A már álló Tömő utcai házak tizenhat emelete-

belül félmillió forint, mert az építkezésen kívül a bontás is pénzbe kerül, körülbelül 130 ezer forint jut belőle egy építendő lakásra.

Csakány után kiáltanak

De hát akkor minek belevágni egy ilyen vállalkozásba, amikor annyian várnak új lakásra szerte Budapesten és az országban, s nagyon takarékosnak kell lenni? Miért szabad lebontani olyan házakat, kiköltöztetni a lakókat olyan lakásokból, amelyek még hosszú évekig, vagy akár egy-két évtizedig is szolgálhatnak? Miért kell a lakásnélkülieknek azt látniuk, hogy olyan lakások kerülnek csakány alá, amelyekbe ők boldogan beköltöznenek? Nem pazarlás-e, ami a Józsefvárosban megkezdődött?

Semmiképpen nem az. Az egész városrész olyan állapotba került, hogy gyökeresen változtatni kell a helyzetén. Tatarozásokkal, felújításokkal csak ideig-óráig lehetne késleltetni a véget, s egyszerűen nem érdemes. Csak akkor kezdenének bontani, amikor már valamennyi lakásból ki kellett költöztetni életveszély miatt a lakókat? Ezt nem szabad és nem lehet megvárni. Elég baj, hogy már azokban a részekben is vannak beszegett ajtajú, ablakú lakások, ahová jóval később, esetleg csak tízhúsz esztendő múlva jut el az építkezés. Az igazsághoz tartozik ugyanis, hogy anyagi hiánya miatt egyelőre csak kis lépésekkel lehet előremenni. De az első lépések végre megtörténtek. Ebben az ötéves tervben nem egészen kilenc hektárt építenek be, de az egész rekonstruálandó közép-Józsefváros 58 és fél hektárnyi területű. S vannak a Józsefvárosnak egyéb, csaknem ennyire elavult részei is, amelyek szintén csakány után kiáltanak. S ha csak a Józsefváros lenne ilyen. Itt van a Ferencváros, az Erzsébetváros egy része, ők sem maradnak így — szerencsére — örökre. Óriási munka vár ránk. Új várost kell építeni a régi helyén, eltüntetni mindent, amit annak idején rosszul csináltak meg, hogy Budapest szépségéből megőrizhessük mindazt, ami marandó, s ami nemcsak a szem gyönyörködtetésére, hanem lakóinak számára is szolgál. Nem könnyű előre látni a mostani, sokszor nyomasztó gondok közepette. És mégis hozzá kell fogni, hogy később ne tessenünk saját magunknak szemrehányást a késésért. Akik Budapestért felelősek, felelősek nemcsak a máért, hanem a jövőjéért is. S jöllehet, már egyikünk sem éri meg, jó lenne, hogyha száz év múlva, az akkori budapestiek úgy emlékeznének a nekünk most új, de nekik már régi Józsefvárosra, hogy nem lebontanivalót alkottunk.